

80 година

**ОД БОМБАРДОВАЊА БЕОГРАДА
И ЗГРАДЕ НАРОДНЕ БИБЛИОТЕКЕ**

Народна библиотека Србије
Београд 2021

Аутор изложбе и каталога
Душан Злоколица

80 YEARS

**SINCE THE BOMBING OF BELGRADE
AND OF THE NATIONAL LIBRARY**

National Library of Serbia
Belgrade 2021

Author of the exhibition and catalogue
Dušan Zlokolica

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА СРБИЈЕ

Главни и одговорни уредник

Владимир Пиштало

Уредник

Драган Пурешић

NATIONAL LIBRARY OF SERBIA

Editor-in-Chief

Vladimir Pištalo

Editor

Dragan Purešić

Рецензенти

Проф. др Слободан Г. Марковић

Универзитет у Београду

др Миомир Гаталовић

Институт за савремену историју, Београд

Reviewers

Prof. Slobodan G. Marković

Belgrade University

Dr. Miomir Gatalović

Institute for Contemporary History, Belgrade

80 ГОДИНА ОД БОМБАРДОВАЊА БЕОГРАДА И НАРОДНЕ БИБЛИОТЕКЕ

Попут ожиљка из детињства, стоје остаци срушене Народне библиотеке на Косанчићевом венцу у Београду. Некима је подсетник, некима траума, а једном делу посетилаца само мистериозан белег на лицу наше престонице који вечно отвара питања о бројним тајнама које чува историја наше земље. Згариште на Косанчићу је симбол страдања, али и један од најважнијих симбола уздизања и опстанка културе на овим просторима.

Изложба „80 година од бомбардовања Београда и Народне библиотеке“ обухвата паное постављене на огради која окружује остатке спаљене и срушене зграде Народне библиотеке на Косанчићевом венцу. Ова изложба, поред обележавања момента страдања и сећања на највећу ломачу књига у новијој историји европског континента, има за циљ да истакне овај локалитет на Косанчићевом венцу и обавести сваког пролазника о историји и значају овог мистериозног и интригантног места.

На паноима су приказане слике дела историје Косанчићевог венца у вези са зградом Народне библиотеке и њеним уништавањем у бомбардовању 6. априла 1941. године.

Изложба започиње паноом на коме је приказана скица архитекте Бранка Таназевића. У питању је зграда картонаже индустријалца Милана Вапе. Ову зграду је на иницијативу главног библиотекара Народне библиотеке господина Јована Н. Томића, од 6. априла 1921. године, тачно двадесет година пре бомбардовања и уништења зграде, откупила држава како би Народна библиотека по први пут у историји добила свој трајни смештај. Зграда је откупљена од тадашњег власника, а након адаптације усељена је и отворена за јавност 1925. године. Прочеље зграде које је приказано на овој архитектонској скици оријентисано је према Косанчићевом венцу, а дугачко крило зграде је окренуто према Сребреничкој улици. У приземљу у средини додат је четвртасти портик са удвојеним тосканским стубовима који су носили терасу. Фасадна пластика била је обogaћена класицистичким мотивима и флоралном декорацијом. Мермерне степенице водиле су од улице до улаза у зграду и централне просторије намењене каталогу библиотеке, читаоници и службеним просторијама. Библиотека је била опремљена електричним осветљењем, што јој је омогућавало рад и у вечерњим сатима.

У наставку, на паноима су приказане фотографије Народне библиотеке, као и унутрашњост читаонице, коју је забележио фотограф Светозар Грдијан 1932. године. Поред моде тог времена, на фотографијама можемо видети атмосферу читаонице, уређење и мобилијар који је био на располагању корисницима.

У оквиру фонда Музеја града Београда налази се албум са фотографијама које је израдило Фото-одељење Команде 4. немачке ваздухопловне флоте у мају 1941. године. Једна од фотографија која је приказана у оквиру ове изложбе приказује Београд из ваздуха, део од Калемегдана до Бранкове улице са Дорћолом у позадини. Овде се јасно види и Косанчићев венац, као и зидине изгореле Народне библиотеке које су и даље стајале.

Уз то, на изложби је приказан и пано са фото-планом Београда у размери 1:10.000, који је направљен 7. априла 1941. године и на коме су обележени сви значајнији војни циљеви и погоци.

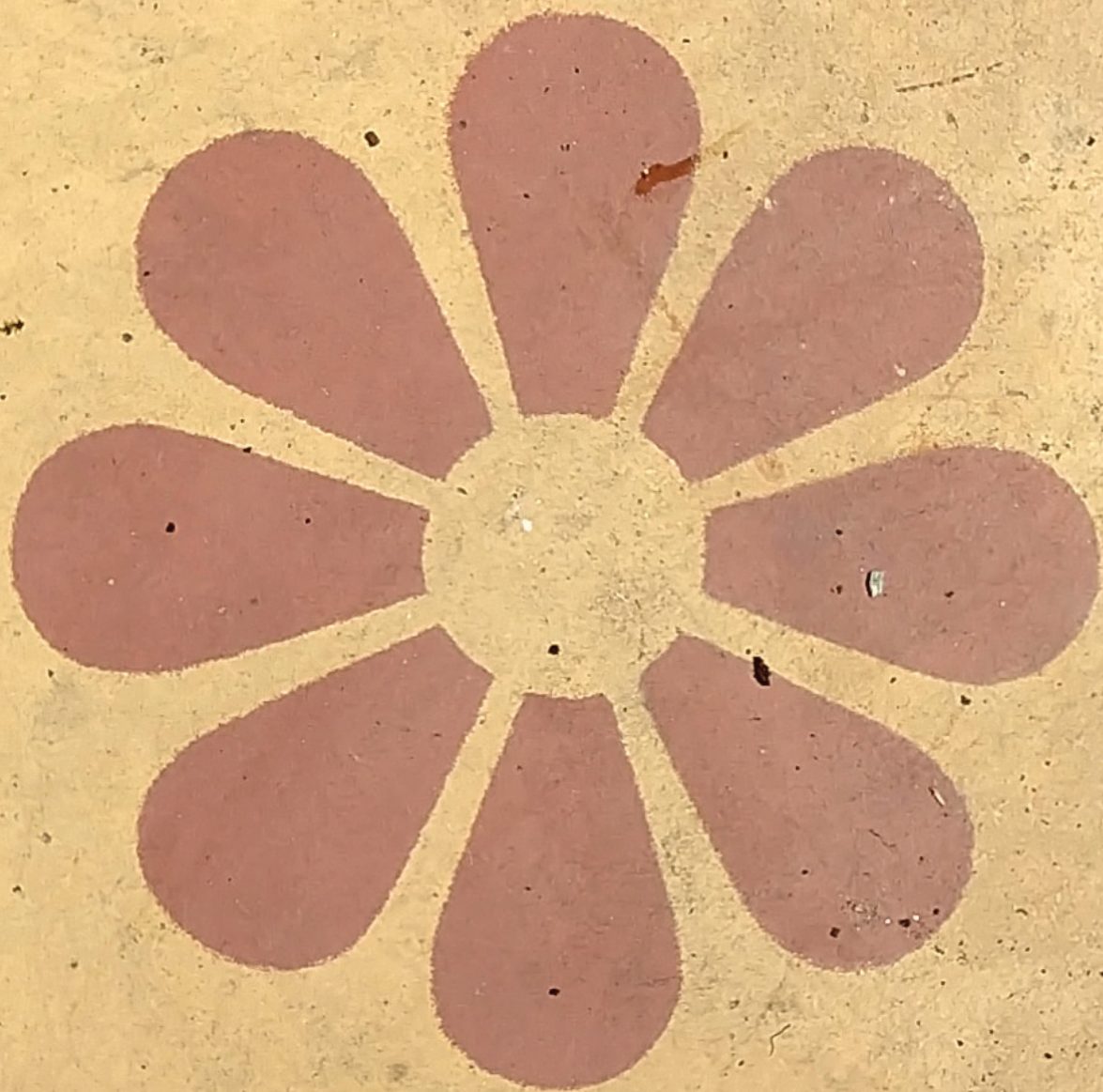
Сам Косанчићев венац бомбардован је у трећем ваздушном нападу, који се одиграо око 15 часова, када је погођено и здање Народне библиотеке. Оно је гађано запаљивим бомбама. Пројектили су били тежине од по један килограм, димензија 25 x 5 центиметара без репа за стабилизацију. За разлику од класичне гранате, овај пројектил нема експлозивно дејство. Приликом удара упаљач активира паљење смесе унутар пројектила, стварајући температуру од 2.500 степени Целзијуса. Комади пројектила се распрскавају на удаљености од једног до два метра, захватајући сваки запаљиви материјал. Гашење се врши искључиво песком, јер би сваки контакт са водом допринео разорној моћи бомбе и разбуктавању пожара.

Једно од тумачења разлога за бомбардовање зграде Народне библиотеке заснива се на изјави генерал-пуковника немачке авијације Александра Лера, који је, према подацима са иницијалног испитивања пред официрима Југословенске армије, приликом хапшења у близини Загреба 1945. године рекао да му је Хитлер лично издао наређење да се Београд разруши, истакавши Народну библиотеку као циљ који није војно интересантан, али представља кључну тачку културног идентитета нашег народа.

Према подацима од 7. октобра 1942. године из колаборационистичког листа *Обнова*, Министарство просвете је тог дана објавило своју одлуку о рушењу изгореле зграде Народне библиотеке на Косанчићевом венцу. У тексту се наводи да ће сав грађевински материјал који преостане након рушења бити продат путем јавне лицитације. Из овог извора видимо када је тачно зграда срушена и каква је њена судбина била од бомбардовања запаљивим бомбама до рушења преосталих зидина.

У недостатку фото-материјала, значајно сведочанство о стању зграде Народне библиотеке након бомбардовања је и слика Антона Хутера, уље на платну које се чува у ликовној збирци Народне библиотеке Србије.

Ово платно приказује зграду Народну библиотеке, из визуре Косанчићевог венца, која је уништена од пожара. Остале фотографије и материјали приказују атмосферу Косанчићевог венца, лепоту архитектуре и хармонију тог краја града, коју и данас можемо осетити на тим улицама. Оне одишу специфичним миром који је као створен за писану реч, контемплацију, сањарење и измештање у неки паралелни свет, мимо свакодневице.

Данас се Народна библиотека Србије труди да својим садржајима оживи Косанчићев венац. Одржавањем програма као што је „Писац у библиотеци, вечери на Косанчићу“ доводи се публика на сам локалитет, где има прилике да стане на плочице некадашњих просторија зграде Народне библиотеке и слуша наше књижевне и друге ствараоце.

Овај програм и ова изложба представљају и сталне подсетнике на нека давна времена, када су се постављали темељи, а уједно указују на истрајност и опстанак културе једног народа без обзира на све изазове. Воља радника у култури, њихова посвећеност и креативност праве ту значајну разлику која ово омогућује, издвајајући њихову мисију од свих осталих.

А мисија је урезана у камену. Символично, 6. априла 1973. године, отворена је нова зграда Народне библиотеке Србије на Врачарском платоу. У центру зграде налази се скулптура вајарке Лидије Мишић под називом „Пламени цвет“, која говори управо о фениксовској природи нашег народа и културе, коју брижљиво чувају библиотекари.

6. април 2021.

Душан Злоколица

Историчар уметности
Уредник културних програма, Народна библиотека Србије

80 YEARS SINCE THE BOMBING OF BELGRADE AND OF THE NATIONAL LIBRARY

Like a scar from the childhood, there stand the remains of the destroyed National Library in Kosančićev venac in Belgrade. Some see it as a reminder, some as a trauma, and a number of visitors just as a mysterious mark on the face of our capital which raises the question of numerous secrets kept by the history of our country. The wreckage in Kosančićev venac is a symbol of suffering, but also one of the most important symbols of the revival and survival of culture in this area.

The exhibition "80 Years Since the Bombing of Belgrade and of the National Library" includes the boards placed on the fence that is surrounding the remains of the burned and destroyed building of the National Library in Kosančićev venac. Apart from marking the moment of the destruction and the memory of the biggest book burning in the recent history of Europe, the exhibition is supposed to point out the locality in Kosančićev venac and inform each passerby of the history and significance of this mysterious and intriguing place.

On the boards there are images of a part of the history of Kosančićev venac concerning the building of the National Library and its destruction during the bombardment on 6th April 1941.

The exhibition starts with a board on which there is Branko Tanazević's design of the building of Milan Vapa's cardboard factory. On the initiative of the Librarian of the National Library Mr. Jovan N. Tomić, of 6th April 1921, exactly twenty years before the bombardment and the destruction of the Library, the building was purchased by the state so that the National Library should have its permanent premises for the first time ever. The building was bought from the then owner, and after it had been adapted, it was equipped and opened for the public, in 1925. The front of the building, which can be seen on this architectural drawing, faces Kosančićev venac, while the long wing of the building faces Srebrenička street. On the ground floor in the middle, a square portico was added, with double Tuscan columns that supported the terrace. The façade was enriched with classicistic motifs and floral decoration. The marble stairs led from the street to the entrance into the building and the central space intended for the library's catalogue, reading room and official rooms. The building was equipped with electric lights, which made it possible for it to work in the evening, too.

On the following boards there are photographs of the National Library, as well as of the inside of the reading room, taken by the photographer Svetozar Grdijan. Beside the fashion of that time, the photographs also reveal the atmosphere of the reading room and the arrangement of the furniture available to its users.

As part of the Museum of the City of Belgrade holdings, there is an album of photographs taken by the Photo Department of the Headquarters of the German Air Fleet 4 in May 1941. On one of the photographs displayed at this exhibition, Belgrade can be seen from the air – part from Kalemegdan to Brankova street, with Dorćol in the background. Kosančićev venac can also be clearly seen there, together with the remains of the burned National Library.

There is also a board with a 1:10.000 scale photo map of Belgrade at the exhibition, which was made on 7th April 1941 and on which there are all important military targets and hits.

Kosančićev venac was bombed in the third air attack, which took place around 3 pm, when the building of the National Library was hit with fire bombs. They weighed 1 kg each, with dimensions of 25 x 5 cm, not counting the stabilization tail. In contrast to a conventional shell, this missile does not explode. When it hits the ground, the detonator activates the ignition of the mixture inside the bomb, raising the temperature to 2.500 degrees Centigrade. Pieces of the missile are thrown one or two metres around, causing each flammable material to burn. The fire can be extinguished only with sand, since water contributes to the bomb's destructive power and the blazing up of the flame.

One of the explanations for the bombing of the National Library is based upon the statement of colonel general of the German air force Alexander Löhr, who, according to the data from the initial investigation before the officers of the Yugoslav Army, on the occasion of his arrest near Zagreb in 1945 said that Hitler personally had ordered him to destroy Belgrade, pointing out the National Library as a target, not interesting in the military sense, but crucial regarding our people's cultural identity.

According to the data from the collaborationist newspaper *Renewal* of 7th October 1942, the Ministry of Education issued on that day its decision about the demolition of the burned building of the National Library in Kosančićev venac. We can see from the text that the entire construction material remaining after the demolition is to be sold at public auction. The same source informs us when exactly the building was torn down and what its destiny had been from the bombing with fire bombs till the destruction of its remains.

Because of a lack of photographs, the oil painting by Anton Huter which is part of the National Library of Serbia's collection of paintings is an important evidence on the condition of the National Library after

the bombardment. The painting shows the burned National Library as seen from Kosačićev venac. Other photographs and materials show the atmosphere of Kosačićev venac, the beauty of the architecture and the harmony of that part of the city, which can even nowadays be felt in these streets. They resonate with specific peace which seems to be made for writing and reading, contemplation, daydreaming and escaping to some parallel world, far from everyday life.

Today the National Library of Serbia is trying to revive Kosačićev venac with its contents. Programmes like “Writers in the Library, Evenings in Kosačić” bring the public to that locality, who have the opportunity to step onto the tiles of the former rooms of the National Library and listen to our writers and other artists.

This program and this exhibition are also permanent reminders of some previous times, when foundations were laid; at the same time they point to persistence and survival of the culture of one people regardless of all challenges. The will of the cultural workers, their dedication and creativity make this possible, distinguishing their mission from all the others.

And the mission has been carved in stone. Symbolically, on 6th April 1973 the new building of the National Library of Serbia was opened on the Vračar plateau. In the central part of the building there is a sculpture by Lidija Mišić called “The Fire Flower”, which speaks exactly of the Phoenix nature of our people and culture, carefully protected by librarians.

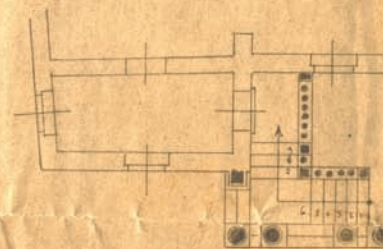
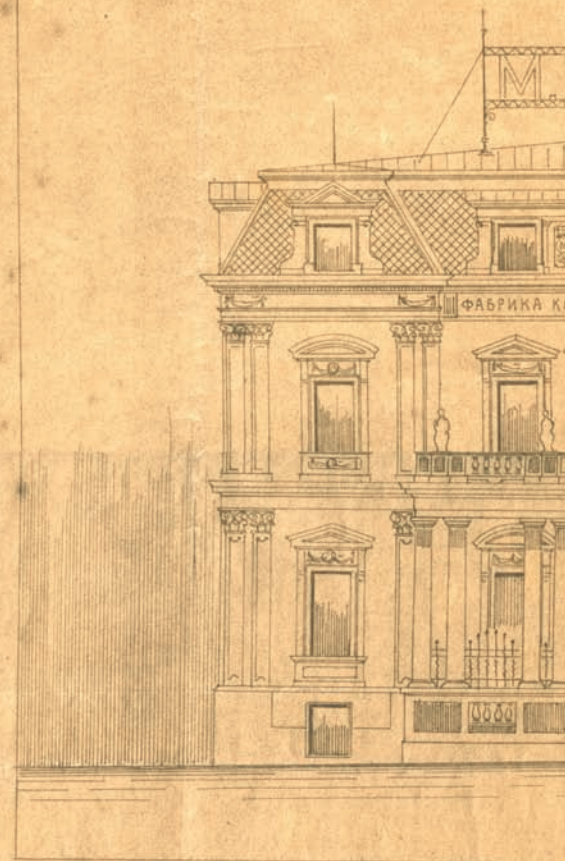
6th April 2021

Dušan Zlokolica

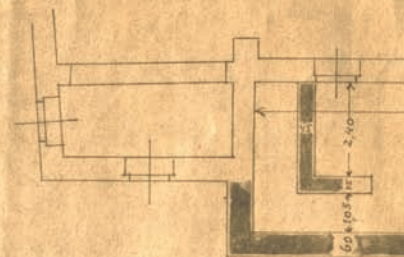
Art historian
Editor of Cultural Programmes, National Library of Serbia

Историјски архив Београда – Фонд број 6.

Historical Archives of Belgrade – Holdings num. 6.

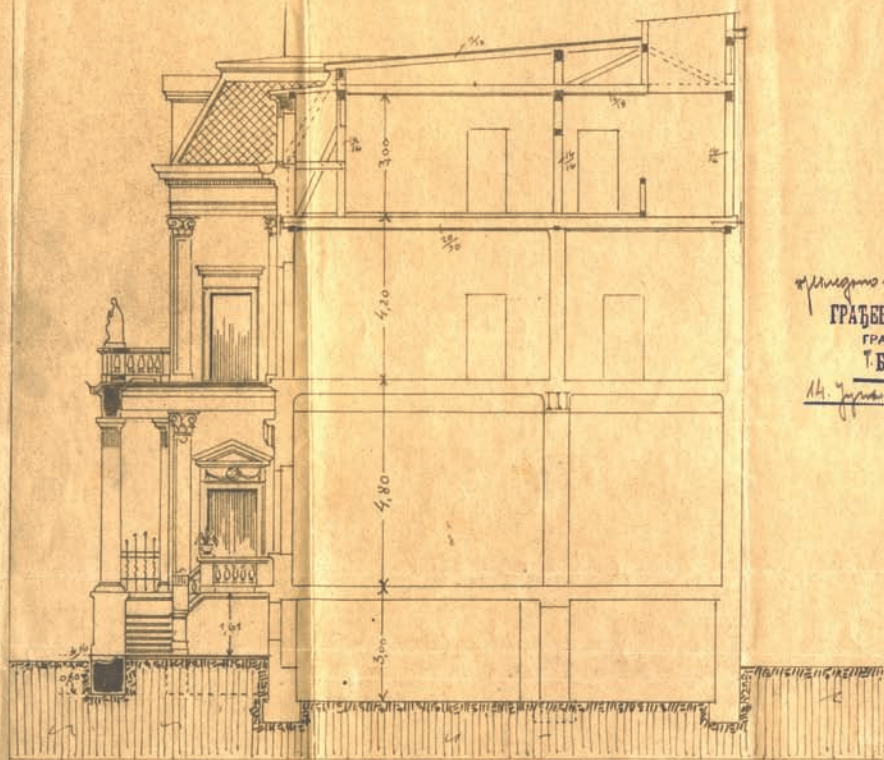

Сочиненіе
А. В. В.

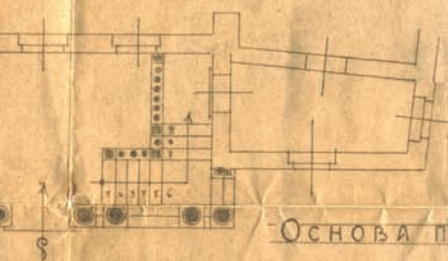

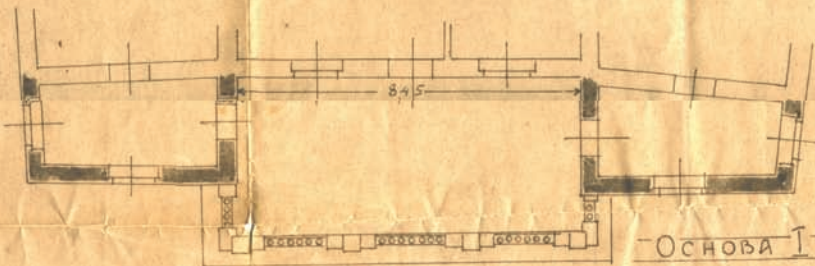
ПРЕСЕК.

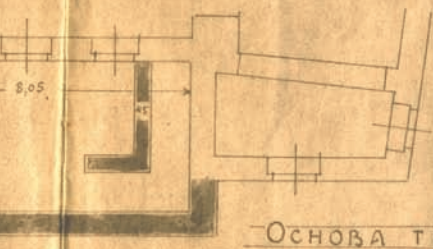
Градско-градњивна
ГРАЂЕВИНСКА СЕКЦИЈА
 ГРАДА БЕОГРАДА
 Т. Бр. 024
 1921 г.
 Београд

Основа приземља.

Основа I спрата.

Основа темеља.

ИЗМЕНА У

ПЛАНУ ЗА ПРЕПРАВКУ ЗГРАДЕ ФАБРИКЕ
КАРТОНАЖЕ Г. МИЛАНА ВАПЕ.

КОСАНЧИКЕВ ВЕНАЦ БР. 14

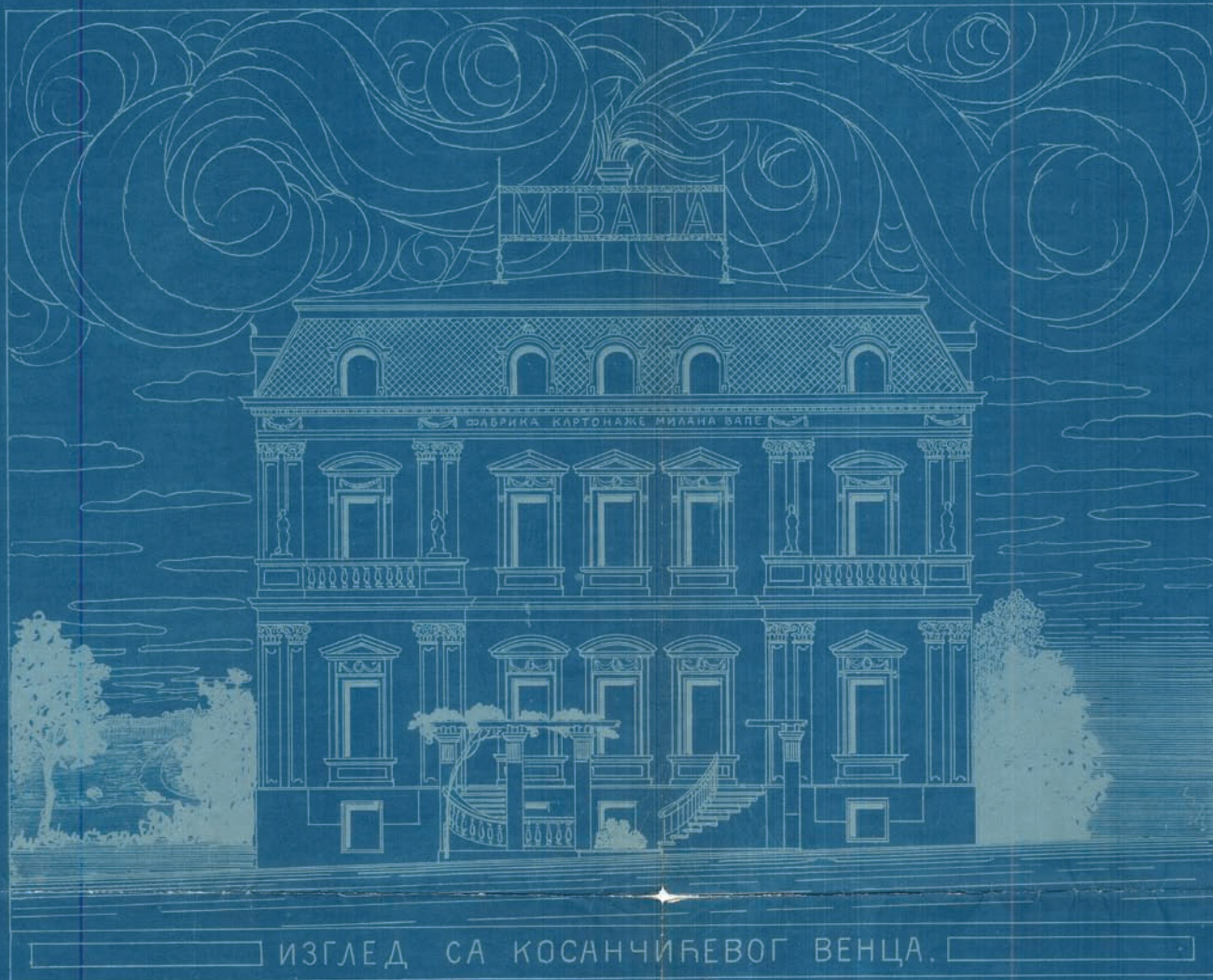
РАЗМ. 1:100.

Београд 1921

М. Ј. Јанковић
Арх. Д. М. Јанковић

ПЛАН ЗА ПРЕПРАВКУ ЗГРАДЕ ФАБРИКЕ КАРТОНАЖЕ

КОСАНЧИЋЕВ ВЕНАЦ БР. 14. РАЗМ. 1:100.

ИЗГЛЕД СА КОСАНЧИЋЕВОГ ВЕНЦА.

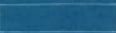
Сосанчић
11. 1920

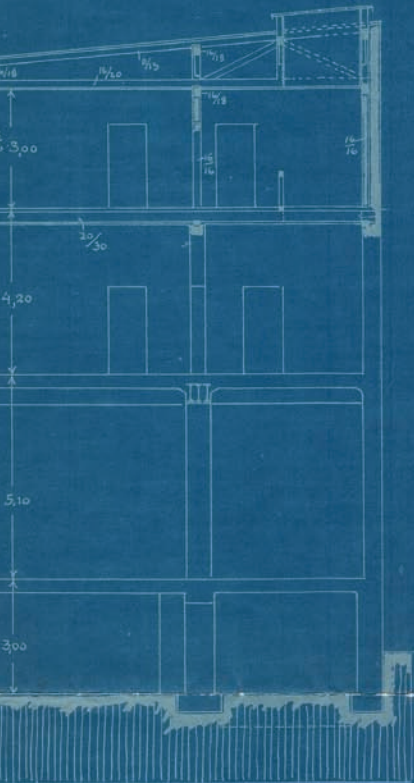
Београд
11. 1920

Пројектор
Арх. Ђилотавић

Е. М. ВАПЕ.

Инженер - архитектор
ГРАЂЕВИНСКА БУЉИЦА
ОПШТИНА БЕОГРАД
Бр. 381.
А. Вапета
Београд

ПРЕСЕК АБ.

Историјски архив Београда – Фонд број 6.

Historical Archives of Belgrade – Holdings num. 6.

Читаоница Народне библиотеке
на Косанчићевом венцу, март 1932.
године, аутор фотографије
Светозар Грдијан
(Фонд Музеја града Београда).

The reading room of the National Library
in Kosančićev venac, March 1932,
photograph taken by
Svetozar Grdijan
(Museum of the City of Belgrade holdings).

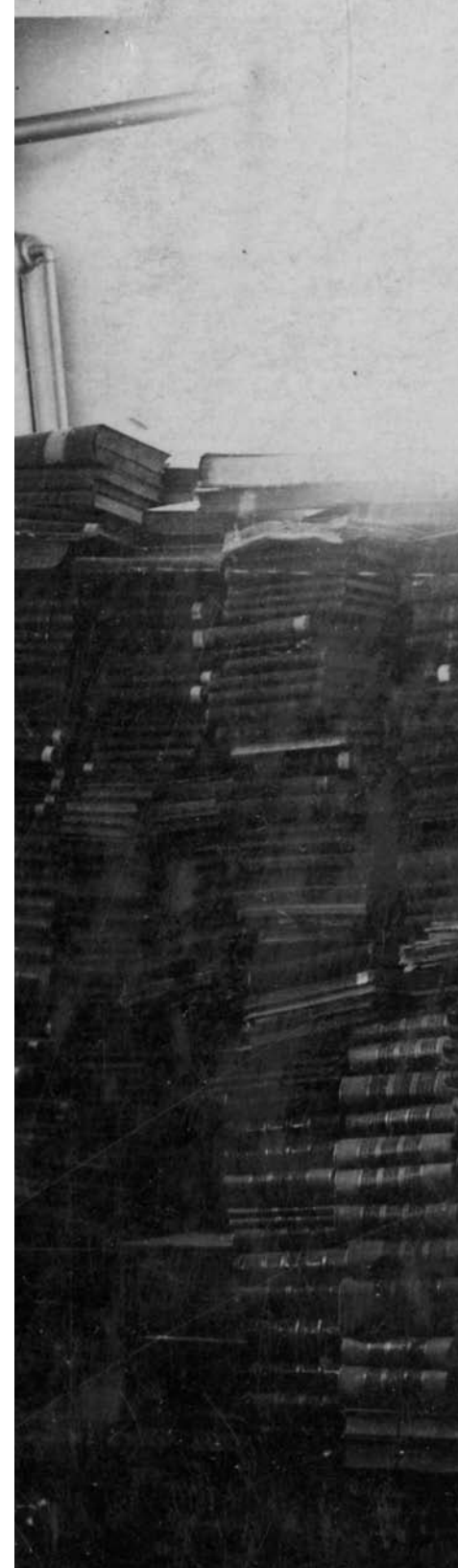

Главни библиотекар Народне библиотеке
господин Јован Томић разгледа враћене књиге из Софије,
1922. година (Одељење посебних фондова,
Народна библиотека Србије).

Librarian of the National Library
Mr Jovan Tomić inspects the books returned from Sofia, 1922
(Special Collections Department,
National Library of Serbia).

Фонд Народне библиотеке (Одељење посебних фондова,
Народна библиотека Србије).

The holdings of the National Library (Special Collections Department,
National Library of Serbia).

Магацин Народне библиотеке
(Одељење посебних фондова, Народна библиотека Србије).

The depot of the National Library
(Special Collections Department, National Library of Serbia).

Магазин Народне библиотеке
(Одељење посебних фондова, Народна библиотека Србије).

The depot of the National Library
(Special Collections Department, National Library of Serbia).

Читаоница Народне библиотеке, мај 1929. године
(Одељење посебних фондова, Народна библиотека Србије).

The reading room of the National Library, May 1929
(Special Collections Department, National Library of Serbia).

Фотографија Београда из ваздуха, настала након бомбардовања 6. априла 1941. године, из фото-албума који је израдило Фото-одељење Команде 4. немачке ваздушне флоте у мају 1941. године; фотографија обухвата део од Калемегдана преко Косанчићевог венца до моста Краља Александра и Бранкове улице са Дорћолом у позадини (Фонд Музеја града Београда).

Photograph of Belgrade from the air, taken after the bombardment on 6th April 1941, from the photo album of the Photo Department of the Headquarters of the German Air Fleet 4 in May 1941; the photograph shows the part from Kalemegdan via Kosančićev venac to the Bridge of King Aleksandar and Brankova street, with Dorćol in the background (Museum of the City of Belgrade holdings).

Косанчићев венац око 1930. године,
аутор фотографије Јеремија Станојевић
(Фонд Музеја града Београда).

Kosančićev venac around 1930, photograph
taken by Jeremija Stanojević
(Museum of the City of Belgrade holdings).

На Косанчићевом венцу број 12–16, на месту куће Милије Марковића Распопа, налазила се зграда картонаже Милана Вапе, саграђена у духу неокласицизма. Ова зграда је откупљена од тадашњег власника 1921. године, а након адаптације усељена је и отворена за јавност 1925. године.

По пројекту архитекте Бранка Таназевића зграда је адаптирана за потребе Народне библиотеке. Прочеље зграде је оријентисано према Косанчићевом венцу, дугачко крило зграде је окренуто према Сребреничкој улици. У приземљу у средини додат је четвртасти портик са удвојеним тосканским стубовима који су носили терасу. Фасадна пластика била је обogaћена класицистичким мотивима и флоралном декорацијом. Мермерне степенице водиле су од улице до улаза у зграду и централне просторије намењене каталогу библиотеке, читаоници и службеним просторијама. Библиотека је била опремљена електричним осветљењем, што јој је омогућавало рад и у вечерњим сатима.

At Kosaŋčićeŋ venac 12–16, where the house of Milija Marković Raspop was, there had been the building of Milan Vapa’s cardboard factory, constructed in the spirit of neoclassicism. The building was bought from the then owner in 1921, and after it had been adapted, it was equipped and opened for the public, in 1925.

The front of the building, which can be seen on this architectural drawing, faces Kosaŋčićeŋ venac, while the long wing of the building faces Srebrenička street. On the ground floor in the middle, a square portico was added, with double Tuscan columns that supported the terrace. The façade was enriched with classicistic motifs and floral decoration. The marble stairs led from the street to the entrance into the building and the central space intended for the library’s catalogue, reading room and official rooms. The building was equipped with electric lights, which made it possible for it to work in the evening, too.

Фото-план града Београда у размери 1:10.000 настао 7. априла 1941. године; слика приказује део од Калемегдана до Бранкове улице, а на плану су означене локације погођене бомбама (Фонд Музеја града Београда).

1:10.000 scale photo map of the city of Belgrade made on 7th April 1941; it shows the part from Kalemegdan to Brankova street, as well as the locations hit with bombs (Museum of the City of Belgrade holdings).

Зграда Народне библиотеке
на Косанчићевом венцу
(фонд Музеја града Београда).

The building of the National
Library in Kosačićev venac
(Museum of the City
of Belgrade holdings).

Дана 6. априла 1941. године, око 15 часова, у трећем ваздушном нападу бомбардован је и Косанчићев венац, када је запаљивим бомбама погођено и здање Народне библиотеке. Пројектили су били тежине од по један килограм, димензија 25 x 5 центиметара без репа за стабилизацију. За разлику од класичне гранате, овај пројектил нема експлозивно дејство. Приликом удара упаљач активира паљење смесе унутар пројектила, стварајући температуру од 2.500 степени Целзијуса. Комади пројектила се распрскавају на удаљености од једног до два метра, захватајући сваки запаљиви материјал. Гашење се врши искључиво песком, јер би сваки контакт са водом допринео разорној моћи бомбе и разбуктавању пожара.

On 6th April 1941, around 3 pm, Kosančićev venac was bombed in the third air attack, when the building of the National Library was hit with fire bombs. They weighed 1 kg each, with dimensions of 25 x 5 cm, not counting the stabilization tail. In contrast to a conventional shell, this missile does not explode. When it hits the ground, the detonator activates the ignition of the mixture inside the bomb, raising the temperature to 2.500 degrees Centigrade. Pieces of the missile are thrown one or two metres around, causing each flammable material to burn. The fire can be extinguished only with sand, since water contributes to the bomb's destructive power and the blazing up of the flame.

Народна библиотека на Косанчићевом венцу,
фотографија Светозара Грдијана настала
11. октобра 1933. године
(Фонд Музеја града Београда).

The National Library in Kosančićev venac,
photograph by Svetozar Grdijan taken
on 11th October 1933
(Museum of the City of Belgrade holdings).

1941

Народна библиотека после пожара 6. априла 1941. године,
уље на платну сликара Антона Хутера из 1941. године
(Ликовна збирка Народне библиотеке Србије).

The National Library after the fire on 6th April 1941,
oil painting by Anton Huter from 1941
(Collection of Paintings of the National Library of Serbia).

Историјски архив Београда – Фонд број 6.

Historical Archives of Belgrade – Holdings num. 6.

ПЛАН ЗА ПРЕПРА

ПЛАН ЗГРАДЕ ФАБРИКЕ КАРТОНАЖЕ М. ВАПЕ.

КОСАЧИЋЕВ ВЕНАЦ БР. 14. РАЗМ. 1:100.

Принцип и *М. Арсенија*
АРХИТЕКТОНСКА СЛУЖБА
ГРАДА БЕОГРАДА
Бр. 381.
М. Арсенија 1922 г.
Београд

ИЗ Г Л Е Д .

ЛИТЕРАТУРА/LITERATURE

Ђурић-Замоло, Дивна. „Стара зграда Народне библиотеке на Косанчићевом венцу у Београду“.
Библиотекар: Часопис за теорију и праксу библиотекарства, год. 22, бр. 1 (1970).

Ковијанић, Гаврило. Архивска грађа о Народној библиотеци у Београду 1821–1944, књ. 3. Београд 1992.

Ристић, Дејан. „Страдање Народне библиотеке Србије у Другом светском рату“.
Историјске свеске бр. 25 (2016).

Ристић, Дејан. Кућа несагоривих речи, Народна библиотека Србије 1838–1941, Београд 2019.
Београд у сећањима 1930–1941, Београд 1983.

Аутор изложбе
Душан Злоколица

**80 ГОДИНА НАКОН
БОМБАРДОВАЊА БЕОГРАДА
И ЗГРАДЕ НАРОДНЕ БИБЛИОТЕКЕ**

Издавач
Народна библиотека Србије
Скерлићева 1, Београд
www.nb.rs

За издавача
Владимир Пиштало

Уредник
Драган Пурешић

Дизајн изложбе
Биљана Ракочевић

Дизајн каталога
Милош Нинковић

Штампа
Ретро принт, Београд

Тираж
300

ISBN
978-86-7035-466-1

Author of the exhibition
Dušan Zlokolica

**80 YEARS SINCE
THE BOMBING OF BELGRADE
AND OF THE NATIONAL LIBRARY**

Publisher
National Library of Serbia
Skerlićeva 1, Belgrade
www.nb.rs

For the publisher
Vladimir Pištalo

Editor
Dragan Purešić

Design of the exhibition
Biljana Rakočević

Design of the catalogue
Miloš Ninković

Printed by
Retro print, Belgrade

Print run
300

ISBN
978-86-7035-466-1

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

027.54(497.11)»1941»(083.824)

ЗЛОКОЛИЦА, Душан, 1984-

80 година од бомбардовања Београда и зграде Народне библиотеке / аутор изложбе и каталога Душан Злоколица. - Београд : Народна библиотека Србије, 2021 (Београд : Ретро принт). - 44 стр. : илустр. ; 21 x 23 cm

На спор. насл. стр.: 80 years since the bombing of Belgrade and of the National library. - Текст упоредо на срп. и енгл. језику. - Тираж 300. - Библиографија: стр. [46].

ISBN 978-86-7035-466-1

а) Народна библиотека Србије (Београд) -- Бомбардовање -- 1941 -- Изложбени каталози

COBISS.SR-ID 41249289